

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลกัน

ที่มาของแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำว่า “การพัฒนา” เกิดขึ้นในทศวรรษ 1940 และได้มีการแพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางในทศวรรษ 1950 เพื่อแบ่งระดับของประเทศที่มั่งมีและยากจนออกจากกันเป็นประเทศพัฒนาและด้อยพัฒนา ทั้งนี้โดยเอาระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศเป็นเครื่องกำหนด และเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก ผลที่เกิดตามมาคือมีการแก่งแย่งและทำลายทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุจุดหมายการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมโลกและระบบนิเวศวิทยา จากผลเสียหายต่างๆ ที่ตระหนักกันนี้จึงทำให้มีการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกขึ้นในปี ค.ศ. 1992 ผลการประชุมได้มีการกำหนด แผนปฏิบัติการ 21 ขึ้น เพื่อพัฒนาโลกให้ยั่งยืน ซึ่งในที่นี้การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงหมายถึงการพัฒนาที่ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างใดก็ดีแม้จะมีความพยายามปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ 21 แต่การทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรก็ไม่ได้ลดลง สิ่งแวดล้อมก็ไม่ได้ดีขึ้น เพราะสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาอยู่ที่มนุษย์เอง ดังนั้นการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเน้นการพัฒนามนุษย์ ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจควรนำมาเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนามนุษย์ หรือการพัฒนาการศึกษาของมนุษย์

แนวความคิดในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย

การศึกษาจะต้องสร้างขึ้นบนพื้นฐานจริยธรรมและวัฒนธรรมของผู้เรียน อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ทำลายความสำนึกในความเป็นชาติ เอกลักษณะและรากฐานเดิมของผู้เรียน อาจจะทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลต่อต้านสังคมและไม่มีความสุขในชีวิต แล้วคนไทยจะจัดการศึกษาอย่างไรให้ลูกหลานเหล่านั้นมีความก้าวหน้าทันโลก มีความสุขในแผ่นดินไทย มีประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและประเทศชาติ มีเอกลักษณ์ไทยแต่เข้าใจชนชาติอื่น สังคมอื่นๆ ในโลก ประเทศไทยเป็นประเทศเอกราช มีบูรณภาพแห่งดินแดนเป็นรัฐที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีภาษา ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาประจำชาติ ข่อมมีสิทธิ มีเสรีภาพมีแนวความคิดในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของตนเองได้ ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงความถูกต้อง ความเหมาะสม ความดีงามในด้านต่างๆ ประกอบไม่ใช่วิ่งตามกระแสโลกอย่างไม่ลืมหูลืมตา ในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีหลายแนวความคิด เช่น

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงมีพระราชปณิธานที่จะทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม พระองค์ได้พระราชทานแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ให้ทุกคนมีพออยู่พอกิน พึ่งตนเองได้ แล้วพัฒนาให้ก้าวไปสู่การอยู่ดีกินดี ปรับปรุงชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติเน้นความเรียบง่ายทั้งหลักการและทฤษฎี ใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหาเพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวความคิดในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงหากพิจารณาในแง่การจัดการศึกษาก็มุ่งให้ผู้เรียนมีความสำนึกในความมั่นคงของสังคมและดำเนินการศึกษาอย่างประหยัด ไม่มุ่งแต่ความมั่งคั่ง

2. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระดำรัสตอนหนึ่งในพิธีเปิดการประชุม THE THIRD UNESCO-ACEID INTERNATIONAL CONFERENCE ON EDUCATIONAL INNOVATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ความว่าทุกประเทศต้องการการพัฒนาเพราะสิ่งนี้มีนัยว่ามีความเจริญขึ้น และพวกเราต้องการการพัฒนาที่มีระยะยาวและมั่นคงและนั่นคือยั่งยืน แต่พวกเราต้องการการพัฒนาที่ไม่เน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจแต่พิจารณาให้ความสำคัญด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ประเทศต่างๆ ไม่ยอมรับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ แต่หวังที่จะให้ประโยชน์ของการพัฒนาไปถึงทุกส่วนของชุมชน

3. ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อดีตอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีคติพจน์ในการจัดการศึกษาว่า ผู้เรียนควรมีความรู้ประจุนักปราชญ์ และมีความประพฤติประจุกผู้ทรงศีลนั่นคือให้ผู้เรียนมีความรู้และคุณธรรมด้วยควรคู่กันไป เมื่อใช้ความรู้ก็จะมีเครื่องมือควบคุม

4. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าจะต้องพิจารณาองค์ประกอบของการพัฒนา 4 ด้าน คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยีโดยเน้นการพัฒนาคนมนุษย์ให้เจริญงอกงาม เข้าถึงความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดำรงสมบูรณ์มีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญ เพื่อให้เป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และมีเกณฑ์การวัดการพัฒนา คือการไม่เบียดเบียนที่ตนเองและผู้อื่นคือยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมในการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากตัวอย่างแนวความคิดในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ยกมาพอสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริงนั้นจะต้องมีการพัฒนามนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ประสานสมดุลกัน จะต้องคำนึงถึงความมั่นคง ปลอดภัยของประเทศชาติ ทุกคนในสังคมต้องได้รับประโยชน์ของการพัฒนา การพัฒนาต้องง่ายแก่การปฏิบัติ ประหยัดใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมนำทาง เพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาพึ่งตนเองได้ พออยู่ พอกิน ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนำตนเองไปสู่ความดีงามได้ ทำประโยชน์แก่สังคมได้ มีความสุขในชีวิตและการงานได้ ก้าวไปสู่การอยู่ดีกินดี ทุกคนในสังคมจึงต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพสูง เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพื่อจะทำให้สังคมและประเทศชาติ รวมทั้งโลกบรรลุชีวิตที่สุดสมบูรณ์ได้จริง

การนำแนวความคิดไปสู่การปฏิบัติการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การนำแนวความคิดไปสู่การปฏิบัติจะขอแยกกล่าวเป็น 2 ส่วนคือ การพัฒนาตนเองและการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

1. การพัฒนาตนเอง

มนุษย์คือสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยกาย จิตและอาศัยสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ช่วยเกื้อกูลการดำเนินชีวิต การพัฒนามนุษย์คือ การพัฒนาคนทุกคนในชุมชนและประเทศชาติให้บรรลุถึงการมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ ถ้าจะให้ครบถ้วนก็คือการให้คนทั้งโลกมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์คือ พัฒนาให้ทุกคนมีกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีจิตที่เป็นความคิดและสติปัญญาที่สมบูรณ์เฉลียวฉลาด รอบรู้ ชำนาญวิทยาการทันสมัย เข้าใจพื้นฐานชีวิต ภาษา วัฒนธรรมของคน มีจิตที่เป็นวิญญาณะหรือศรัทธาในศาสนาที่สมบูรณ์ รู้จักรักสิ่งควรรัก รู้จักเคารพนับถือสิ่งควรเคารพนับถือ รู้จักเชื่อสิ่งควรเชื่อ มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมและ

ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เกื้อกูลชีวิตได้อย่างดี สะอาด ปลอดภัย และสวยงาม หากทำได้ตามอุดมการณ์นี้ โลกก็จะมีความสุขสมบูรณ์

การศึกษาที่จัดอยู่โดยทั่วไปไม่สามารถที่จะทำให้บรรลุชีวิตที่สุขสมบูรณ์ได้เพราะความรู้ ความชำนาญ ทักษะ ความเข้าใจด้านวิชาการเพียงเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งยังไม่เพียงพอในการพัฒนาคน จำเป็นต้องให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองเพื่อเติมเต็มสิ่งที่ยังขาดอยู่ในแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน ผู้เรียนที่ได้รับการฝึกการพัฒนาตนเองย่อมมีโชคดี มีโอกาสดีที่จะส่งเสริมตนเองนำตนเองไปสู่ความดีงามและชีวิตที่สุขสมบูรณ์ได้ง่ายและเร็วกว่าผู้ขาดโอกาสด้านนี้ เนื้อหาและวิธีการพัฒนาตนเองที่ทุกคนควรปฏิบัติจนเป็นนิสัยและคุณสมบัติประจำตัวได้แก่ การสร้างจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตให้ชัดเจนแน่วแน่ การสร้างกำลังใจ ก่อสร้างใจ และกำลังความคิดให้สมบูรณ์ การสร้างดูแลรักษา พัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ดี มีคุณค่าแก่ชีวิตที่สุขสมบูรณ์ การสร้างความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างญาติพี่น้อง ผู้ร่วมงาน สมาชิกในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคม การควบคุมความต้องการ ความสนใจ อารมณ์และนิสัยของตนเอง การเอาชนะอุปสรรค ข้อขัดข้องต่างๆ ในการดำรงชีวิตและหน้าที่การงาน การสร้างความหวัง ความภาคภูมิใจในชีวิตและผลงานของตน การสร้างความซาบซึ้งประทับใจในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และความดีงาม การพัฒนาความสามารถพิเศษในตนเองให้ดีเด่นและมีคุณค่าสูงสุดแก่ตนเองและสังคม การสร้างนิสัยที่ดีงามและขจัดนิสัยที่เป็นอุปสรรคต่อความสุข ความสำเร็จอันยั่งยืนของตนเองและสังคม การดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมให้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตอันแน่วแน่ของตน โดยเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ ความชำนาญอยู่ตลอดชีวิต

กิจกรรมการพัฒนาตนเองทุกคนต้องทำเอง จะทำแทนกันไม่ได้ กิจกรรมที่มีคุณค่าในการพัฒนาตนเองที่มีผู้ปฏิบัติได้ผลดีมาแล้วมีหลายประการ เช่น การเขียนบันทึกประจำวันวันละหนึ่งหน้า การฝึกแต่งโคลงสี่สุภาพวันละหนึ่งบท การเขียนตัวอย่างที่ดีและคำสอนตนเองวันละหนึ่งข้อ การจดบันทึกค่าใช้จ่ายของตนเองทุกวัน การเขียนประวัติละเอียดของตนเอง การสร้างเครื่องใช้บางอย่างของตนเอง การพัฒนาครอบครัวและท้องถิ่นเดิมของตนให้เจริญขึ้น ดีขึ้น ฯลฯ

2. การพัฒนาศึกษาและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้ยั่งยืนควรปรับเปลี่ยนวิธีการและกระบวนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางต่อไปนี้

การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องปรับวิธีการให้สอดคล้องกับธรรมชาติและความเป็นจริงของชีวิตมีความเชื่อว่าทุกชีวิตมีคุณค่า มีความหมายและมีความสำคัญ การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติต้องยึดหลักการมีข้อมูลที่ถูกต้อง คือจำเป็นต้องศึกษาท้องถิ่นให้ครบถ้วน สมบูรณ์ มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับท้องถิ่น ทราบปัญหาของท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์นำคนในท้องถิ่นมาร่วมงาน และถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องให้ด้วย ต้องสร้างโครงการให้ยึดหยุ่นได้ ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร กำลังงาน อุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นและกำลังใจ ต้องเก็บหลักฐานการพัฒนาไว้ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม เช่น อาจจัดในรูปแบบของห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หอประชุม ศูนย์การเรียนรู้ และสถานศึกษาระดับต่างๆ ตามสภาพของชุมชน นอกจากนี้ควรสร้างเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระยะยาว เช่น การปลูกต้นไม้ในท้องถิ่น การสร้าง

อาคารเรียน ศาลาธรรม การรักษาวัฒนธรรม ประเพณี
ของท้องถิ่น การเขียนประวัติชุมชน บุคคลสำคัญของ
ท้องถิ่น การขกย่องให้เกียรติ ให้รางวัลผู้ทำดี ผู้เสีย
สละพัฒนาท้องถิ่น ฯลฯ การรักษาแหล่งน้ำลำธารหนอง
บึงป่าภูเขา อ่าว ทะเล แหล่งทำกิน ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งสาธารณะต่างๆ โดยร่วมมือกับคนในพื้นที่ให้
อนุชนมีส่วนร่วม มีส่วนช่วยเหลือและชื่นชมในการ
ทำกิจกรรมต่างๆ ไปพร้อมกับผู้ใหญ่ นักวิชาการและ
นักพัฒนา

การจัดการศึกษาต้องสร้างและรักษาความ
สำนึกในความเป็นชาติ ความเป็นไทยเอกลักษณ์ของ
บุคคลและท้องถิ่น ความยั่งยืนจะเป็นไปได้ถ้าทุกคน
ร่วมแรง ร่วมใจกันพัฒนาและร่วมรักษาสิ่งที่สร้างไว้
ด้วยความรัก ความผูกพันโดยลดความเห็นแก่ตัวลง
และช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมและคนอื่นให้มากขึ้น และ
สังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

พิสิทธิ์ สารวิจิตร

บรรณานุกรม

- กระทรวงการต่างประเทศ. แผนปฏิบัติ 21 เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน). 2537.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2541.
- พิสิทธิ์ สารวิจิตร. คู่มือพัฒนาเพื่อความรุ่งโรจน์และส่งเสริมความก้าวหน้านักเรียน. โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.
2508.
- _____. วิทยาศาสตร์การพัฒนาค้นเองและบุคลิกภาพจากระดับอนุบาลถึงปริญญาเอก. พงษ์เจริญ
การพิมพ์. 2526.
- _____. รายงานการวิจัยเรื่องการใช้มูลโคพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาความยากจนในชนบท : การ
พิสูจน์ทฤษฎีการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง. ศูนย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอนาแห้ว จังหวัด
เลย. อัดสำเนา. 2540.
- พิสิทธิ์ สารวิจิตร และ ประพันธ์ ปลิดปลอดกัย. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตนเองเพื่อความพึงพอใจ
ในชีวิตและการงาน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา. 2529.
- พิสิทธิ์ สารวิจิตร, ศิริยุภา พูลสุวรรณ และวัลลภ ปิยะมโนธรรม. รายงานการวิจัยเรื่อง การเพิ่มความสำเร็จ
ของหน่วยงานด้วยการพัฒนาตนเองของบุคลากร : การพิสูจน์ทฤษฎีการพัฒนาตนเอง. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา. 2532.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (พ.ศ. 2545-2549).
- _____. ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี วาลีก. 2537.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2526.

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. บริษัทเทกซ์ แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด. 2545.

ริคเคอร์ส ไคเจสท์. รั้วรอบ คอบได้. บริษัทริคเคอร์ส ไคเจสท์ (ประเทศไทย) จำกัด. 2540.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. ประมวลแนวคิดและแนวคิดและแนวทางสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบการประชุมระดมความคิดเห็น “ข้อเสนอต่อการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2002.” ครั้งที่ 2 การพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทไทย. 2544.

วินัย วีระพัฒนานนท์ และบานชื่น สิทันผ่อง. สิ่งแวดล้อมศึกษา (ฉบับต้นแบบ) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. บริษัทส่องสยาม จำกัด. 2539.

Bailey, Ronald. (ed.) **The True State of the Planet.** The Free Press. 1995.

Brown, David T. **A Letter to Dr.Pisit Sarawichitr.** 15 May, 2001.

Dewey, John. **Democracy And Education.** The Free Press. 1944.

The Thai Working Group on the People's Agenda for Sustainable Development. **Alternative Country Report : Thailand's Progress on Agenda 21 Proposals For Sustainable Development.** 2001.

Time. April 9, 2001. **Global Warming.**

Third World Institute. **The World Guide 1999-2000.** New Internationalist Publications Ltd. 1999.

UNESCO. **Educational Innovation for Sustainable Development.** UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific. 1998.

Whitehead, Alfred North. **The Aims of Education.** The New American Library. 1963.